

A magyar barlangkutatás terén forradalmat jelentő Békebarlang felfedezése nem véletlenül született esemény volt. Ugyanígy a nemrégiben feltárt Pénzpataki-barlangrendszer is új kutatási iránynak az eredménye. E cikk szerzője által képviselt és a sorozatos barlangfeltárásokkal beigazolt felfogás azt tanítja, hogy a karsztos mészkővidékeken ismeretes nagy barlangrendszerek nem magának a Karsztnak jelenségei. Ezeket nem a víz egyéb karsztjelenségeket kétfajta oldó hatása hozta létre. Nagy barlangrendszerek csak olyan területeken fejlődhetnek ki, ahol nemkarsztos területek érintkeznek karsztosodásra alkalmas kőzetekkel s a nemkarsztos területekről felszíni vízfolyások indulhatnak a karsztos mészkővidékek felé. Ezek a vízfolyások, a Karsztokon elnyelődve, a másfajta kőzetekből felépített területekről magukkal sodort szilárd törmelékanyagot vésik, vájják ki mechanikus úton a mészkő barlangüregeit. Ennek az elméletnek az alapján egyszerű felszíni kőzettani vizsgálatokkal pontosan megítélhető, hogy egyes mészkőből felépített karsztos vidékeinken hol és milyen nagyságú barlangokat lehet majd a jövőben még feltárni.

Innen-onnan, a rádió híradásaiból, a napilapok néhány soros közleményeiből bizonyára hallottak már kedves olvasóink arról az újabb barlangfelfedezésről, amelyet 1953. nyarán, lelkes kutatótársaim közreműködésével, a Bükkhegység szívében, a sötétzöld fenyvesekkel koszorúzott repáshutai

A kutatók tábora

apénzpataki

hegyek között végeztünk. Talán arról is hallottak, hogy ez az új cseppkőbarlang hazánk eddig megismert legmélyebb barlangrendszere.

Belsejében, mélyen a föld felszíne alatt ismertük meg a világ legnagyobb földalatti vízesését! A »Nagyfak«-ban egy tagban csaknem 60 méter mélységbe zuhan alá félelmetes dübörgéssel a barlang patakjának víztömege. De vajjon tudják-e, sejtik-e olvasóink, hogy

A PÉNZPATAKI-BARLANGRE VÁZLATOS FÖLDTANI SZE TÉRKÉPVÁZLATA.

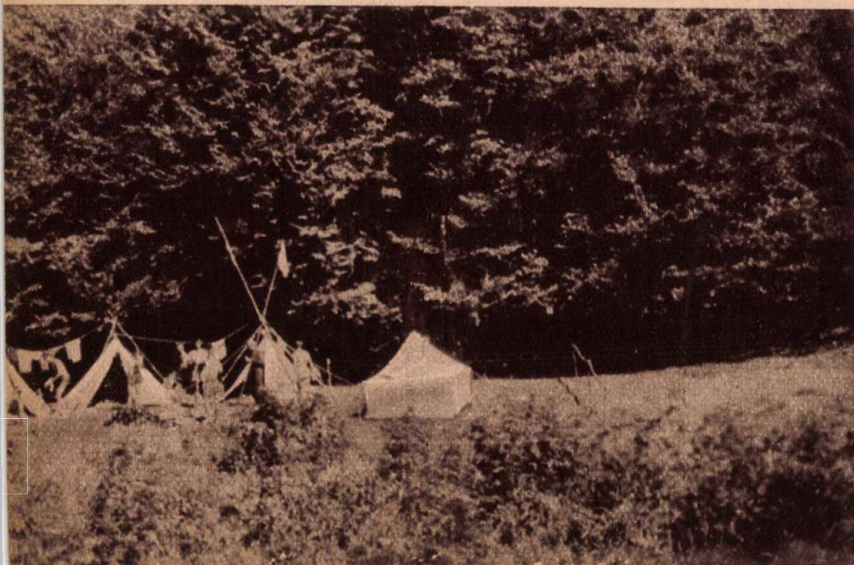
Apénzpataki víznyelő-
barlang által befejezett, inaktív völgy szá-
ZAPORÓ
HÁROMSZÓ
AZ I. SZ. 18 MÉTERES KÜRTÖ
AHOL KINCSES JULIA LEZUHANT
VADVÍZEK ÚTJA

JELMAGYARÁZAT:

- 1=a Pénzpaták kavic-
sos, palás, mészgörge-
teges völgyalluviuma.
- 2=kovapalás vízzáró
rétegsor a Bükkplató
és a déli Bükkhegység
mészkőtömegei között.
- 3=a Magasbükk plató
jának karsztos mészkő-
tömege.
- 4=a déli Bükk mészkő-
tömegei.
- 1-11-III=duzzaszögölátak.
- 5=vadászház.
- 6=a Pénzpaták for-
rásai. 7=a Pénzpa-
ták víznyelője.

Az 1. számú d

cseppkőbarlang FELFEDEZÉSE

mi minden történik odáig, amíg megszületik egy ilyen néhány soros röpke híradás? Mennyi mindent rejt magában ez a szó: »felfedezés«?!

Nos, megpróbálom itt röviden elmesélni.

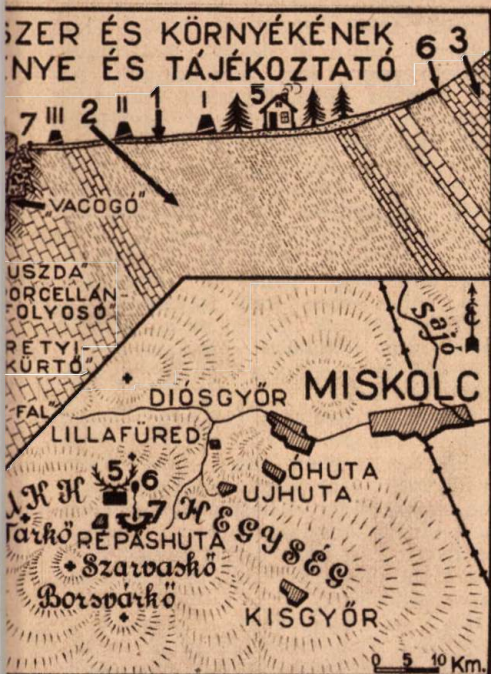
A múlt év júniusában dolomitot kutattam a Bükkhegységben, Lillafüred környékén. Egyik este, mikor szállásomra hazatértem, meglepetésemre öcsémet találtam, amint éppen buzgó

várakozással töltötte idejét. Kiderült, hogy ő meg Pénzpatakon, a vadászházban lakik, már néhány napja, s botanikus társaival együtt az ottani növényvilágot kutatja. Öcsém látogatásának tulajdonképpeni célja azonban az volt, hogy meghívjon engem másnap estére legényszállására, holmi eltévedt golyóba ütközött özeckéből készítenő vacsorára. A meghívás olyan szívből jövő volt, hogy nem mondhattam ellent. Különösen pedig akkor határoztam el véglegesen a másnapi kiruccanást, amikor azt is megsúgta, hogy Pénzpatakon egy szép »víznyelő« is tud mutatni nekem.

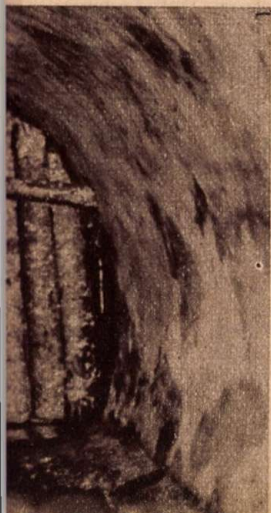
A víznyelő valóban szép volt, olyanira, hogy még az odaégett özvegycsorát is meg tudtam bocsátani öcsémnek. Néhány óras alapos vizsgálódás után olyan jeleknek voltam a birtokában, amelyeknek alapján nyugodtan kijelentettem, hogy ebből a víznyelőből — akár hiszik, akár nem —, rövidesen a második Békebarlangot fogom feltárni. Ezek a jelek pedig azok a kemény kavicszemek voltak, amelyeket a Pénzpaták völgyének alján mindenfelé megtaláltam.

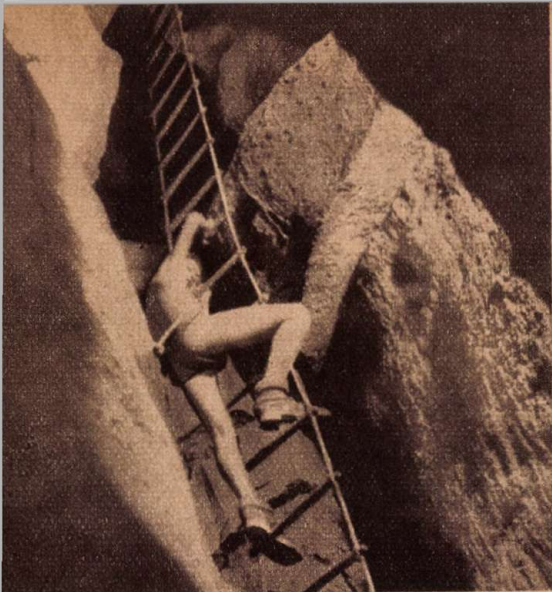
Eddigi barlangkutatói tapasztalataim ugyanis egyértelműen azt mutatták, hogy azok a kavicsos medrű patakok, amelyek egy hirtelen végződő völgyfejen láthatatlanul eltűnnek, útjukat a föld alatt tágas barlangrendszerben folytatják tovább. E következtetésem helyessége igazolódott be két évvel ezelőtt a Békebarlang felfedezésével, s íme, most is ugyanazoknak a jeleknek az alapján nem vonhattam le más kö-

Az első kutatótúra résztvevői. Balról: Holly Ferenc, Kincses Júlia, Jakucs László, Weress Kálmán, Holly Sándor

tógát megnyitása

A »Jutka« kürtőben

vetkeztetést, mint akkor, ott. (Az új kutatási vonal ismertetését adja Tamás Ferenc: »A magyar barlangkutatás újabb eredményei« című cikkében, a »Természet és Társadalom« 1953. decemberi számában.)

A Földtani Intézetnek azonban nem volt kutatási tervében a pénzpatoki víznyelő kibontása. Így, mint az Intézet geológusa, megpróbáltam e munkát a későbbi évek munkatervébe beállítani. Ez a törekvésem sajnos, nem járt eredménnyel. Ezért elhatároztam, hogy végrehajtom tervemet egyéni vállalkozás formájában, munkaidőm után, önkéntes munkatársakkal. Arról ugyanis meg voltam győződve a legelső pillanattól kezdve, hogy lelkes fiatal segítő társakat bármikor tudok toborozni. Nos, ebben valóban nem csalódtam. Júliusban tábort ütöttünk Pénzpatálkon. Néhányunknak a vadászházban ágy is jutott, mások szénapadláson, vagy sátrakban vertek tanyát. Voltak ott vakációs diákok, szabadnapos ifjúság, munkások, turisták, sok-sok jóbarát mind ahányan. Be szép is volt! Két dologban mindnyájan egyenlők voltak: vidám munkakedvben és farkasétvágyban.

A barlang kutatásának azonban volt egy igen nagy nehézsége. A víznyelő száját hiába bontottuk ki, az élénken előretörő hideg huzat hiába bizonyította, hogy nagy barlangrendszer sikerült megnyitnunk, a feltárt úton nem tudtunk előrehatolni. A víznyelőbe

folyó patak ugyanis egyenest a nyakunkba ömlött, ha egy-két méterre bemerészkedtünk földalatti járatába. Napokon keresztül kísérleteztünk azzal, hogy a kellemetlen hideg vízesés alatt miképp tudnánk égve átmenteni a karbidlámpánkat, vagy legalább is a gyufát, hogy az újabb száraz helyen ismét világosságot gyújthassunk. Sajnos, azonban még a legfürgébbeknek is mintegy öt percet vett igénybe, amíg a »Záporos« szűk torkán, zuhogó vízesésben keresztül tudtak vergődni. Ez alatt pedig még a befőttesüvegbe csomagolt gyufa is elázott. A záporos után viszont újabb vízesések következtek, amelyek alatt el kellett haladnunk. Semmiképpen sem boldogultunk, pedig Kincses Júlia, Gyimesi Albert és Muntyán István barátaim egyáltalán nem kímélték magukat a hideg víztől és a fáradságtól. Lassította a munkát az is, hogy magam csak estétől reggelig végezhettem ezt a kutatást. Így hát bármennyire fájó szívvel is, de be kellett látnunk, hogy ilyen könnyen nem adja meg magát az ismeretlen. Más módszerhez kell folyamodnunk, hogy be tudjunk hatolni az emberszem sohasé látta földalatti cseppkővilágba.

El kell háritanunk a legnagyobb akadályt, a vizet.

Arról természetesen szó sem lehetett, hogy a Pénzpatok vizét másfelé elvezessük, egyszerűen azért, mert a víznyelő volt a legmélyebb pont a környéken. A víz pedig — bármennyire is örömet láttuk volna ez esetben —, még a mi kedvünkért sem volt hajlandó fölfelé folyni. Így fogtunk hozzá a duzzasztógátak építéséhez.

Hogy mit jelent egy lelkes kutatócsapatnak több, mint három héten keresztül földet kubikolni egy megnyitott és még be nem járt barlangrendszer szája előtt, talán még az az éhes macska sem tudja kellőképpen méltányolni, amelyiknek az orra előtt kalitkába zárt egeret cincogtatnak. Különösen Beczner Kálmán és Lőw Miklós részéről volt ez a legnagyobb áldozat, mert nekik pontosan arra az időre kellett visszakerékpározniuk Budapestre, mikorra elkészült a három duzzasztógát.

A próbduzzasztáskor kiderült, hogy a gátak huszonnégy óráig képesek a barlang szájától távoltartani a vizet. Ennyi időnk lesz tehát kutatásra a barlangban. A gátakat zsilipekkel építettük, hogy a duzzasztott vizet a kutatás végén leereszthessük. Mennyi leleményesség kellett ahhoz, hogy ezeket a zsilipeket úgysszólván minden anyag

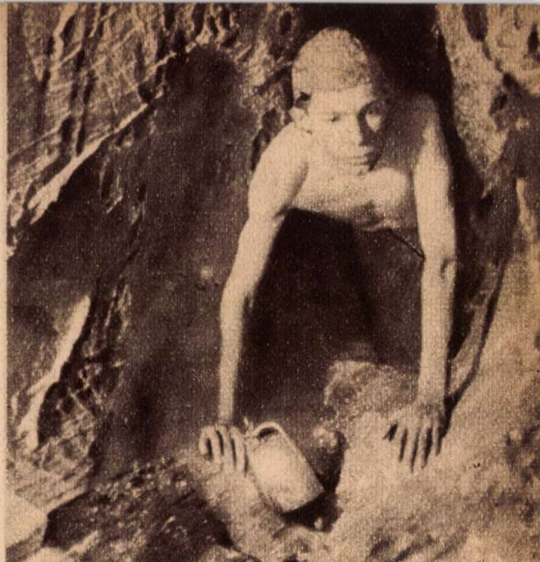
nélkül megépítsük! Mindössze néhány szál deszkát és két kályhacsövet tudtunk hozzá vásárolni a környéken. De azért a zsilipek is elkészültek és úgy éreztük, hogy nyugodtan reájuk bízhatjuk életünket.

Az első leszállás során a Holly testvérekkel és Weress Kálmánnal mintegy 40 méter mélységig tudtunk leereszkedni az ismeretlen világba. Óriási, egymás hegyén-hátán heverő, összevisszaságú sziklatömbök útvesztőjében, óvatosan csúsztunk fokról fokra lejjebb.

A barlang élénk, sőt néhány helyen a karbidlángot is elfújó túlélénk huzata jelölte meg számunkra a helyes utat ebben a sziklarenetegben. A gátak által lepassztott barlangi vízmederben a szárazra került apró rákokcskák ezrei nyüzsgöttek. Különös érzés volt látni ennek a sokezer apró fekete lénynek végső haláltusáját, amikor a magunk élete sem volt a legnagyobb mértékben biztosítva. Hogy is lett volna! Már a felszínen is látni lehetett, hogy időnként ezek a kötömbök mozgásba szoktak járni. A régi üregek összezárulnak s újak nyílnak meg ismét. A víznyelőben láttam nem régi berogyások legalább is erre engedtek következtetni. Így nem csoda, hogy mindnyájan igen fellelékzettünk, mikor végre a sziklatömbök aljára érve, egy tátongó mély sziklakürtöt pillantottunk meg magunk előtt. Ez a széles és mint utóbb kiderült, 18 méter mély akna már az élő sziklában képződött ki, a víz vájó működésének hatására. Az omlásveszélytől nem kellett tovább tartani.

Holly Sanyinak azonban vissza kellett másznia a felszínre kötélletráért, mert a kürtőbe másként nem tudtunk leereszkedni. Míg ő odajárt, mi a kürtő szájánál csendesen fázunk. Nem, nem ez a helyes kifejezés. Reszkető fogakkal vacogtunk. Mert noha a gátakat megépítettük és azok meg is feleltek rendeltetésüknek, itt a barlangban mégis maradtak olyan tócsák, amelyekbe bele kellett hasalnunk, és így azután tökéletesen átáztunk. A nedves ruhában a fázás érzete annyira fokozódott, hogy két óra múlva, mire Sanyi a kötélletrával visszatért, már mindnyájunkat anyaszült meztelenül, a karbidlámpák lángja felé guggolva talált. Régi barlangkutatói tapasztalat, hogy a hideget így könnyebb elviselni, mint víztől csepegő ruhában.

A sziklakürtő aljáról keskeny, de magas sziklafolyosó vezetett tovább. Éles kanyargásokkal hol összeszűkülve, hol kitágulva, egyre mélyebbre vezetett

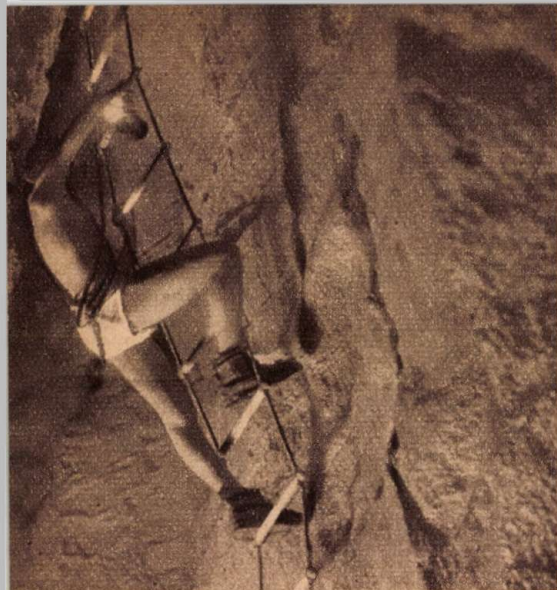

Az eltűnő víz nyomában. A sziklafalon jól láthatók a korrózió és erózió nyomai

bennünket ez a szép barlangsikátor. S az út teljesen szabadon nyitva volt előttünk. Haladhattunk benne egyre beljebb és beljebb a fenyvesekkel vadregényes ósdi Bükki alá.

Ezen az első úton azonban csak néhány száz métert hódíthattunk meg az ismeretlenből. A hosszú várakozás alatt annyira átfáztunk, hogy kénytelenek voltunk rövidesen visszafordulni.

Csak másnap jutottunk el a »Nagyfalig«. Ezt a monumentálisában félelmetes helyet lefesteni nem lehet. A sziklasikátorból egyszerre egy feneketlennek látszó, óriási, függőleges falú szakadék szélére értünk. A belehengerített szikladarabok zuhogása megdöbbentő mélységet árult el. A magunkkal hozott 40 méteres kötelet Holly Sanyi derekára kötöttük és lebecsátottuk. A fiú nem ért, de még csak nem is látott feneket. Úgy kellett ismét visszahúznunk. No, mondhatom, ez igen nehezen ment. A kötélen síkos volt az agyagtól és a víztől. A gátak ugyan tökéletesen el voltak odafenn zárva, sőt még gátórt is állítottunk Vermes Jancsi személyében, itt azonban már mégis csörgedezett egy kis vízfolyás. És ez a víz most pontosan a mi kötélünket tudta létrának választani a döbbenetes mélység felé. Holly Sanyi, odalenn, lógva, alig jutott szóhoz és levegőhöz a nyakába porzó víz sugártól. Hej, de keményen tud ütni ekkora magasságból még az a kis víztörő is!

Hágcsóval a »Nagy-Fal«-re

A következő napok azzal teltek, hogy kőtélhágcsókra vadásztunk. A Nagyfalat másként lehetetlen megmászni. Express-leveleket, táviratokat küldtünk szerte az országba, ahol kőtélhágcsót sejtettünk. S íme, a barlangkutató kolégák most sem hagytak cserben. Néhány napon belül annyi kőtélletra volt együtt, amennyivel megkísérelhettük ismét a vízeséses Nagyfalon való leereszkedést.

Hatvan méterrel mélyebben a barlang tovább folytatódik. A karsztvízszintet azonban még most sem értük el. A barlangmeder lejtése igen erős. Annál a vízzel telt szifonnal, amely a Nagyfal után nemsokára útunkat állja, a felszíntől számítva mintegy 150 méter mélységben vagyunk. S ki tudja még, a szifon után meddig vezet ez a hatalmas barlangrendszer? A földalatti patak vizét próbáltuk fluoreszcenccel megfesteni, azonban előbukkanását sehol sem észleltük. Ennek ellenére is a geológiai viszonyok ismeretében nem gondolhatunk mást, mint hogy a barlangi patak a kácsi, vagy a latorúti hatalmas karsztforrásokban lát ismét napvilágot. Ezek a források pedig légvonalban is 11 kilométerre fekszenek még a barlang jelenlegi kutatási végpontjától. Igen szép távolság. Hátha még úgy számítjuk, hogy a tapasztalat szerint a barlang teljes hosszúsága minden esetben többszöröse a forrás és a víznyelők között mérhető légvonalbeli távolságoknak! Akkor itt valóban óriási

méretű barlangrendszer akadt a horogra. Csak éppen az a baj, hogy ilyen nagy halat nem olyan egyszerű dolog ki is húzni a vízből.

Megtaláltuk ugyan a barlangnak egy másik, idősebb, víz által napjainkban már sohasem járt részét is, ezen keresztül kutatva sem sikerült azonban megkerülni azt a bizonyos vízzel telt szifont No meg azután voltak a kutatásainknak olyan akadályai és nehézségei is, amiket igazán nem vettünk szívesen. Nem beszélve arról, hogy egyik augusztusi vasárnap estén egy akkora felhőszakadást kaptunk, hogy átszakadtak a roppant víztömegtől gátjaink és nyolc munkatársunkat csaknem elragadta a barlangba került áradat, nem beszélve arról sem, hogy Kincses Júlia kiváló kartársnőnk egyébként igen szerencsés kimenetelű 18 méteres barlangi zuhanása mennyi aggodalmat szerzett, ráadásul még néhány irigy »jóakarónk« hamis vádakkal teletűzdelt »rendőrségi feljelentést« is küldött ellenünk a Földtani Intézethez. A vádak hamissága ugyan beigazolódott, a gátakat ugyan újból megépítettük és Kincses Júlia ismét tökéletesen felépült, de azért az amúgy is számtalan nehézséggel küzdő kutatást nem tudtuk úgy befejezni, ahogyan szerettük volna.

Az eredmény azonban így is nagyon szép. A Pénzpataki cseppkőbarlang, a maga egyelőre még csak egy kilométeres hosszával, hatalmas vízesésével az ország egyik legérdekesebb természeti kincse. És egyáltalán nem lehetetlen, hogy rövidesen bizonyosodik róla; egyik legértékesebb is lesz egyúttal. Azoknak a megfigyeléseknek az alapján, amelyeket hosszú órákon keresztül tartó dermesztő vacogásaink alatt magunkon végeztünk, úgy hisszük, hogy a Békebarlangéhoz hasonló gyógyító hatású penészek itt sem hiányoznak. A rövidesen meginduló gyógyszerkutatató vizsgálatok fogják eldönteni, hogy az antibiotikum-kutatás ez új magyar irányja alapján melyik barlangunkból tudják majd a leghatásosabb gyógyszereket előállítani.

Jakucs László

geológus,

az Aggteleki Cseppkőbarlang igazgatója

Fényképpályázóinkhoz

Fényképpályázatunk harmadik negyedében megvásárlásra kerülő képek közlését technikai akadályok miatt későbbi számunkra halasztottuk. Kérjük pályázóink türelmét a névsor megjelenéséig.